

УДК 351.746.2

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2023.1.10>

В. Г. Полковніков

<https://orcid.org/0000-0001-8255-5963>

аспірант

Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СЛІДЧОГО В УКРАЇНІ

В статті розкрито адміністративно-правовий статус слідчого в Україні. Узагальнено що, правовий статус слідчого має подвійну юридичну природу: по-перше він є представником низової ланки судової гілки влади з питань здійснення кримінального судочинства – досудового розслідування; по-друге, він є представником виконавчої гілки влади, адже проходить службу в слідчих органах Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідування, Національної поліції Бюро економічної безпеки України, Служби безпеки України. Доведено що, адміністративно-правовий статус слідчих встановлюється обсягом і характером його адміністративної правосуб'єктності. Обсяг правосуб'єктності слідчого є сукупність його кримінально-процесуальних та адміністративних обов'язків та прав у слідчих органах в яких він проходить службу. Характер спеціальної адміністративної правосуб'єктності слідчого визначається підставами та порядком виникнення, зміни чи втрати статусу слідчого.

Інституту слідчого притаманний монолітний публічно-правовий статус. Слідчий обмежений законом в деяких політичних та громадянських правах. Він не може бути членом політичних партій, рухів та інших об'єднань, які діють з політичною метою. Не може займатися іншими, крім професійної видами оплачуваної діяльності.

Зроблено висновок що, невід'ємною складовою адміністративно-правового статусу слідчого є засади підстави та процедури адміністративної та дисциплінарної відповідальності слідчих. Провідною складовою адміністративно-правового статусу слідчого є професійне, побутове та соціальне забезпечення слідчого всім необхідним для належного виконання своїх професійних обов'язків, та достойного життя поза службою. Підкреслено що, вагомим чинником адміністративно-правового статусу слідчого є підняття засобами переконання, заохочення та просвітництва престижу слідчої діяльності, психологічного супроводу молодих та інших слідчих, що знаходяться в складних професійних чи життєвих ситуаціях.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, судове розслідування, обов'язки, правосуб'єктність, слідчий, службова особа, службове право, соціальне забезпечення, юридична відповідальність.

Актуальність дослідження. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Зазначені положення Конституції України є не просто декларацією, а закріплені реальним механізмом державно-правового захисту. У випадку коли вони порушуються у найбільш небезпечний спосіб їх захист здійснюють норми адміністративного та кримінального права.

У другому випадку необхідно чітко дотримуватися норм кримінального процесу при притягненні осіб які скоїли злочини до кримінальної відповідальності. Що здійснюється системою державних органів судової гілки. Суб'єктами виразу яких є судді, прокурори та слідчі.

Слідчим у цій системі займають своє невід'ємне місце, з найбільшим об'ємом виконання процесуальної роботи. Адже саме вони, у більшості випадків розпочи-

нають кримінальне провадження, збирають докази, встановлюють осіб які підозрюються у скоєнні злочинів, здійснюють переважну більшість інших процесуальних дії на стадії досудового розслідування.

Слідчий за своє юридичної основою є фізичною службовою особою зі спеціальним правовим статусом. Який встановлюється нормами адміністративного, кримінального процесу та службового права. Основою якого є норми кримінального процесу. Проте вагоме місце в правовому статусі слідчого займають норми адміністративного права та службового, які встановлюють підстави та порядок виникнення (втрати) спеціальної правосуб'єктності слідчого. Умовах сьогодення адміністративно-правовий статус слідчого вимагає подальшого розвитку.

Огляд останніх досліджень і публікацій. До наукової проблеми правового статусу слідчого звертали свою увагу вчені правники В. Бачинін, І. Басиста, О. Беспалова, Ю. Белоусов, Д. Бялковський, В. Галаган, В. Галунько, І. Глобенко, В. Журавський, О. Литвинчук, І. Єрьоменко, О. Зайцев, І. Зінковський, О. Кіпер, О. Кінаш, Б. Коваленко, М. Копетюк, В. Кушнерьов, М. Панов, С. Пшенічко, М. Новікова, О. Олішевський, С. Охріменко, І. Савляк. Ю. Скрипіна, М. Смирнов, Б. Теплицький, А. Туманянц, М. Цуцкірідзе, А. Чичиркін, С. Шаренко, Л. Яворська та ін. Проте, безпосередньо зазначені вчені до проблеми адміністративно-правового статусу слідчого в Україні не звертались. Проте, безпосередньо зазначені вчені до проблеми кримінально процесуального правового статусу слідчого в Україні не звертались.

Формулювання цілей статті. *Мета статті* полягає в тому щоб на основі теорії адміністративного права, теоріях, теорії права та діючого законодавства розкрити адміністративно-правовий статус слідчого в Україні.

Виклад основних положень. Статус це певний юридично закріплене стан або положення певного суб'єкта права, метою збереження відновлення чи захисту своїх законних прав свобод та інтересів [2]. На слушну думку О. Беспалової та Д. Горбач «адміністративно-правовий статус» є

одним з видів загального поняття «правовий статус», і, в свою чергу, він також може бути конкретизований в залежності від виду суб'єктів зазначених адміністративно-правових відносин: фізичні або юридичні особи. Крім того, вчені підкреслюють, що у юридичних осіб є власна система, що дозволяє нам виділити органи державної влади та їх особливий вид – правоохоронні органи [3]. В теорії адміністративного права є загально визнаним що, адміністративно-правовий статус фізичної особи встановлюється обсягом і характером його адміністративної правосуб'єктності [4].

Академік В. Авер'янов визначає, що треба розрізняти правовий статус у широкому розумінні та правовий статус у вузькому розумінні (співвідношення цілого та частини) Компетенція (права і обов'язки) є головною складовою змісту правового статусу кожного органу, яка доповнюється такими важливими елементами, як: завдання, функції, характер взаємозв'язків з іншими органами (як по «вертикалі», так і по «горизонталі»), місце в ієрархічній структурі органів виконавчої влади, порядок вирішення установчих і кадрових питань тощо [5].

Науковець І. Глобенко, доводить, що адміністративно правовий статус є ключовою категорією у формуванні та становленні правового становища суб'єкт адміністративного права у сфері публічно адміністрування. Адміністративно правовий статус складається із законодавчих закріплених суб'єктивних прав та обов'язків конкретного суб'єкта публічної адміністрації, де правами є захист інтересів певного класу, за допомогою яких реалізується та виявляється їхня спроможність до виконання поставлених завдань. В цілому вчений узагальнює що адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації в Україні це юридично закріплені положення суб'єктів публічного адміністрування, яке виражається через комплекс суспільно обов'язкових, законодавчих закріплених адміністративних прав та обов'язків, а також юридичної відповідальності та ведення публічної суспільно-правової діяльності що спрямована на забезпечення прав, свобод і законних інтересів юридичних та фізичних осіб [2].

Більш спеціально В. Галуцько деталізує, що основу адміністративно-правового статусу слідчого становлять засади та адміністративні процедури легалізації слідчих, як представників судової гілки влади, завдання, функції, повноваження (обов'язки і права), засади та провадження дисциплінарної та адміністративної відповідальності [6]. Наприклад, згідно з Положенням про слідчі підрозділи Національної поліції України старші слідчі в особливо важливих справах, старші слідчі, слідчі та інші працівники слідчих управлінь, заступники начальників територіальних (відокремлених) підрозділів поліції – начальники слідчих відділів, відділень, їх заступники, старші слідчі, слідчі та інші працівники слідчих підрозділів територіальних органів поліції та територіальних (відокремлених) підрозділів поліції приймаються на службу в поліцію, призначаються на посади та звільняються з посад та/або зі служби в поліції начальниками Головних управлінь національної поліції областях, місті Києві, Автономній Республіці Крим та місті Севастополі за поданням заступників начальників ГУНП – начальників слідчих управлінь [7].

Перед призначенням на посаду слідчого робиться і конкурсний відбір. Національна поліція пред'являє до кандидатів наступні бажані якості та навички: висока мотивація та орієнтація на якісні зміни в державі; аналітичні здібності, здатність систематизувати, узагальнювати інформацію, компетентність, комунікабельність; неупередженість та порядність; самостійність, організованість, відповідальність; наполегливість, рішучість, стриманість, здатність швидко приймати рішення в умовах обмеженого часу; стійкість до стресу, емоційних та фізичних навантажень; вміння аргументовано висловлювати свою думку; прагнення до розвитку та самовдосконалення; досвід роботи з ПК (офісні програми, Інтернет) на рівні впевненого користувача. При цьому пред'являє до кандидатів наступні формальні вимоги: громадянство України; вік від 18 років; вища освіта освітнього ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) бакалавра, спеціаліста, магістра за спеціальністю «Правознавство» та «Право»; вільне володіння

українською мовою; знання Конституції України та кримінального процесуального законодавства, ЗУ «Про Національну поліцію», ЗУ «Про запобігання корупції» [8].

На погляд В. Галуцько, слідчий є основним суб'єктом слідчої діяльності з питань ведення досудового розслідування є незалежним від відомчого керівництва та будь якого іншого впливу. Він має бути незалежним від органів виконавчої влади, які забезпечують йому роботу, грошове утримання. Адже є за своєю сутністю слідчий є представником судової влади. Вчена критично аналізує адміністративно-правовий статус слідчих Національної поліції України. На її погляд, він за змістом, та за сутністю не відповідає засадам правової держави в якій діє принцип розподілу влад і незалежності судової влади. Виявлено низку недоліків у адміністративно-правовому забезпеченні слідчої діяльності в системі Національної поліції, а саме: адміністративну підпорядкованість слідчих начальнику органу дізнання; наявність додаткових паралельних підпорядкувань керівникам галузевих служб за видами злочинів; матеріальне і фінансове забезпечення за правилом залишкового фінансування; не престижність посади слідчого у підрозділах Національної поліції, що приводить до того, що в слідство не йдуть кращі випускники вищих навчальних закладів МВС; низькі зарплати і велике навантаження, які в рази перевищує фізичні можливості слідчих [6].

Висновки: Усе вище викладене дає можливість сформулювати наступні узагальнення щодо адміністративно-правового статусу слідчого в Україні:

1) правовий статус слідчого має подвійну юридичну природу, по-перше він є представником низової ланки судової гілки влади з питань здійснення кримінального судочинства – досудового розслідування; по-друге, він є представником виконавчої гілки влади, адже проходить службу в слідчих органах НАБУ, ДБР, Національної поліції Бюро економічної безпеки України, СБУ;

2) адміністративно-правовий статус слідчих встановлюється обсягом і характером його адміністративної правосуб'єктності;

3) обсяг правосуб'єктності слідчого – це сукупність його адміністративних обов'яз-

ків та прав у слідчих органах в яких він проходить службу;

4) характер спеціальної адміністративної правосуб'єктності слідчого визначається підставими та порядком виникнення, зміни чи втрати статусу слідчого;

5) невід'ємною складовою адміністративно-правового статусу слідчого є засади підстави та процедури адміністративної та дисциплінарної відповідальності слідчих;

6) провідною складовою адміністративно-правового статусу слідчого є професійне, побутове та соціальне забезпечення слідчого всім необхідним для належного виконання своїх професійних обов'язків, та достойного життя поза службу;

7) вагомим чинником адміністративно-правового статусу слідчого є підняття засобами переконання, заохочення та просвітництва престижу слідчої діяльності, психологічного супроводу молодих та інших слідчих, що знаходяться в складних професійних чи життєвих ситуаціях.

Отже, адміністративно правовий статус слідчого в Україні це – порядок і підстави виникнення зміни чи втрати правового статусу слідчого у поєднанні з його адміністративними обов'язки та правами в слідчих органах, засади підстави та процедури адміністративної та дисциплінарної відповідальності, професійне, побутове, соціальне та психологічне забезпечення, що здійснюються на основі норм адміністративного права.

Список використаної літератури:

1. Конституція України. Верховна Рада України. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Галуцько В., Глобенко І. Публічна адміністрація в Україні: монографія. Київ : Видавництво «Людмила». 2022. 168 с.
3. Безпалова О., Горбач Д. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Національної гвардії України. 2020. URL: file:///Users/valentynhalunko/Desktop/dmje9H09skJCwvW1Has03xtZgsrML_8t.pdf
4. Громадяни як суб'єкти адміністративного права. Національна академія внутрішніх справ. 2020. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/adm_pravo_zch/nm/lec6.html
5. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В.Б. Авер'янова]. Київ: Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. 668 с.
6. Галуцько В. Адміністративно правове забезпечення слідчі діяльність в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. Київ, 2017. 36 с. URL: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Specializovani_vcheni_radi/Galunko/Galunko_aref.pdf
7. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України. Затверджено Наказом міністерства внутрішніх справ України від 6 липня 2017 р. № 570. *Верховна Рада України*. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>
8. Конкурс на посаду Слідчий. ГУНП в Полтавській області. 2017. URL: https://nabir.np.gov.ua/index.php?r=recruitment/process_recruitment&id=631

Polkovnikov V. Administrative and legal status of the investigator in Ukraine

The article discloses the administrative and legal status of the investigator in Ukraine. In general, the legal status of the investigator has a dual legal nature: firstly, he is a representative of the lower level of the judicial branch of government in matters of criminal justice – pre-trial investigation; secondly, he is a representative of the executive branch of government, because he serves in investigative bodies. It has been proven that the administrative and legal status of investigators is determined by the scope and nature of their administrative legal personality. The extent of the investigator's legal personality is the totality of his administrative duties and rights in the investigative bodies in which he serves. The nature of the investigator's special administrative legal personality is determined by the grounds and procedure for the emergence, change or loss of the investigator's status. It was concluded that an integral component of the administrative and legal status of the investigator is the basis and procedure of administrative and disciplinary responsibility of investigators. The Investigative Institute has a monolithic public legal status. The investigator is limited by law in some political and civil rights. He cannot be a member of political parties, movements and other associations that act with a political goal. Cannot engage in other than professional types of paid activities. The leading component of the administrative and legal status of the investigator is the professional, household and social support of the investigator with everything necessary for the proper performance of his professional duties

and a dignified life outside the service. It is emphasized that an important factor in the administrative-legal status of an investigator is the raising of the prestige of investigative activity by means of persuasion, encouragement and enlightenment, psychological support of young and other investigators who are in difficult professional or life situations.

Key words: *administrative and legal, investigator, legal personality, official, pre-trial investigation, responsibilities, service law, status, social welfare.*